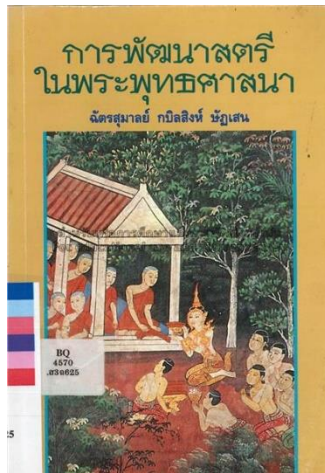

บทแนะนำหนังสือ (Book Recommendation)

การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา

ชัชฎาพงษ์ สรรพา (Chitsanupong Sanpha)¹

ที่มา: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2539)

(Received: August 16, 2024; Revised: September 5, 2024; Accepted: October 7, 2024)

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (หลักสูตรสหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Graduate Student, Master of Arts Program in Human and Social Development (Interdisciplinary Program), Graduate School, Chulalongkorn University), E-mail: chitsanupong25400@gmail.com

หนังสือ *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา* เป็นผลผลิตจากวิทยานิพนธ์เรื่อง *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา* โดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2539) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของสตรีท่ามกลางบริบทของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นการให้ความชอบธรรมของศาสนาพุทธต่อการทำงานของวัฒนธรรมอำนาจชายเป็นใหญ่ อันเป็นปัจจัยส่งผลให้สตรีเพศต้องยอมจำนนต่อความรุนแรงในสังคม ถึงแม้ว่าตนนั้นจะมีศักยภาพเพียงพอไม่แพ้ต่อบุรุษเพศหรือเพศใด ๆ ก็ตาม

เมื่อสังคมได้สถาปนาให้ศาสนาเป็นอาภรณ์ที่คอยให้ความชอบธรรม รวมถึงการนำมาซึ่งคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ให้ปวงชน จึงนำมาซึ่งความรู้สึก “เกรงกลัวและไม่ตั้งคำถาม” สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นการอนุญาตผลิตซ้ำความรุนแรงผ่านมิติของศาสนา การวางให้เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่อง “ปกติ” และ “นิ่งเฉย” จึงยิ่งเป็นการอนุญาตให้ความรุนแรงเหล่านั้นยังสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ในสังคม หากใช้การหยุดยั้งความรุนแรงเหล่านั้นไม่

ผู้เขียนได้กล่าวถึงค่านิยมเชิงปฏิสถิตสตรีในสังคมไทยซึ่งนำมาสู่อุปสรรคในการพัฒนาสตรีในทุกระดับชั้นจนกลายเป็นประเพณีนิยม และแน่นอนว่าค่านิยมเช่นนี้เป็นผลผลิตมาจากศาสนาพุทธซึ่งอยู่ภายใต้รากเหง้าระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) มานานนับกว่าศตวรรษ ส่งผลให้สังคมเลือกที่จะลดความสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมอันมีความเกี่ยวพันกับการพัฒนาสตรี โดยเฉพาะปัญหาโสเภณี และปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ อีกหนึ่งรากแก้วที่สำคัญของอุปสรรคนี้คือ “คัมภีร์มนุสธรรมศาสตร์” อันเป็นคัมภีร์ที่วางกฎเกณฑ์จริยธรรมและโครงสร้างทางสังคมของอินเดีย และยังเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดจริยธรรมและโครงสร้างทางสังคมอันปรากฏในกฎหมายและวัฒนธรรมประเพณีในสังคมไทย คราวเดียวกันกับการที่เริ่มมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยอีกด้วย และแนวคิดเหล่านี้ก็ยังคงปรากฏในหลากหลายรูปแบบในปัจจุบัน อาทิ สุภาชิตที่ว่าด้วยการ

ปฐิเสศสตรี เช่น “ผู้หญิงเป็นดอกไม้ ผู้ชายเป็นแมลง” หรือ “ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร” เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นในมุมมองของพุทธศาสนายังมีทัศนคติมองผู้หญิงเป็น “สิ่งสกปรก” อีกด้วย ดังเช่น “สตรีเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ของชาย” เป็นต้น

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นผลกระทบของแนวคิดนี้ผ่านภาพลักษณ์ของสตรีในบริบทต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น นับตั้งแต่ภาพลักษณ์ของอิสตรีในประวัติศาสตร์ ในสถาบันการศึกษา ในสถาบันกฎหมาย ในสถาบันการปกครอง ในสถาบันเศรษฐกิจ และในสังคมไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงจุดเสมอเหมือนประการหนึ่ง นั่นคือ “ข้อจำกัดและการต่อรอง” เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ยืนของสตรีให้พ้นข้อจำกัดในการเป็น “ไม่ประดับ” และหรือ “สินค้าประเภทหนึ่ง” ของสังคมไทย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ข้อจำกัดและความท้าทายดังกล่าวไม่สามารถแบ่งแยกได้ด้วยฐานะทางสังคม หรือเกียรติยศศักดิ์ศรีประการใด เพราะทั้งสตรีในชนชั้นล่างและชนชั้นนำกลับต้องประสบพบเจอกับพันธนาการนี้เหมือนกันและยากยิ่งที่จะหลุดพ้นเป็นอิสระไปได้ แม้ว่าพวกเขาจะกล่าวอ้างว่า “ไม่รู้สึกรถึงการถูกกดขี่” ก็ตาม เพราะระบบการขัดเกลาทางสังคมของสังคมไทยได้ทำหน้าที่เป็นหมอต้าแยมผลิตซ้ำวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมให้มีแนวคิดต่อเพศหญิงในลักษณะเอา راحتเอาเปรียบและให้ความชอบธรรมแก่ความรุนแรงประเภทนี้เรียบร้อยแล้ว จนยากเกินจะปลดปล่อยพันธนาการนี้ไปได้

ถึงแม้ว่าแนวคิดการปฐิเสศสตรีในสังคมไทยที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้จะให้ความสำคัญไปที่ทรรณะของสถาบันศาสนา แต่ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นการใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อปกปิดความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับสตรีเพศในสังคมไทยผ่านสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ด้วย อาทิ สถาบันการศึกษา และสถาบันสื่อ เป็นต้น ดังเมื่อเกิดการล่วงละเมิดทางเพศหญิงในสังคมไทย แทนที่สังคมจะให้ความสำคัญไปที่พฤติกรรมของคนร้ายและร่วมกันประณามการกระทำเหล่านั้น กลับเป็นการด้อยค่าและลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของสตรีเพศผู้ได้รับผลกระทบ

ดังจะเห็นได้ผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ หรือในบางครั้งยังเป็นการประกอบสร้างวัตถุ
แสวงหาความตกลงขบขันชั่วคราวบนเรือนร่างอันประกอบไปด้วยความทุกข์
ระทมของผู้ถูกระทำ ความรุนแรงเหล่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า
สังคมไทยได้ใช้เครื่องเพศของสตรีเป็นอารมณ์ประดับร่างกายอย่างช้านานและ
เป็นเรื่อง “ปกติ” เกินกว่าจะตระหนักรู้ในความรุนแรงและผลกระทบนั้นและ
แน่นอนว่าจะบานปลายต่อไปในอนาคต

แม้ว่าการปรากฏตัวของหนังสือเล่มนี้ท่ามกลางบริบทสังคมไทยซึ่ง
กล่าวถึงอคติและแนวคิดการปฏิเสธสตรีเพศกว่า 28 ปี (พ.ศ. 2539 – 2567) แต่
ปัญหานี้ยังคงเป็นอุปสรรคหลักในการพัฒนาสตรีตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน ดังจะ
เห็นได้จากความท้าทายในรายงานเรื่อง *ความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
ของประเทศไทย พ.ศ. 2559 – 2563* โดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ (2564) โดยมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายที่ 5 การบรรลุความเสมอภาค
ระหว่างเพศและเสริมพลังแก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน กล่าวถึงความท้าทายไว้ว่า

“เจตคติของคนในสังคมซึ่งยึดติดกับความคิดแบบทวิเพศ หรือการจำแนกเพศ
เป็นชาย/หญิงตามเพศกำเนิด รวมทั้งเจตคติที่กำหนดบทบาทให้ผู้หญิงให้เป็น
ผู้รับผิดชอบงานบ้านเพียงลำพัง ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างไม่
เท่าเทียม รวมทั้งยังเป็นข้อจำกัดบทบาทของผู้หญิงในการตัดสินใจทาง
การเมือง เศรษฐกิจ และภาคสาธารณะ นอกจากนี้ สถานการณ์ความรุนแรงที่มี
ต่อผู้หญิงและเด็กหญิงยังคงพบเห็นได้ในสังคมไทย ซึ่งมีสาเหตุมาจากความ
ไม่เคารพในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้หญิงและเด็กหญิง...”

ความท้าทายนี้จึงสามารถแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของแนวคิดการปฏิเสธสตรีเพศ
ซึ่งมีมาอย่างยาวนานและมีแนวโน้มว่าจะกินระยะเวลาต่อไปอีกด้วย อีกนัยหนึ่งจึง
อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดและอคติการปฏิเสธสตรีเพศในสังคมไทยยังคงแผ่

กึ่งก้านสาขาออกไปตลอดเวลา และยิ่งขาดการวิเคราะห์ใคร่ครวญต่อปัญหาสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสตรีอยู่เป็นอันมาก เช่นเดียวกันกับข้อที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในตอนต้นของหนังสือ หนังสือเล่มนี้จึงมีใช้หนังสือเก่าเก็บแต่เป็นหนังสือที่ร่วมสมัยกับสังคมในปัจจุบันด้วยซ้ำไป

หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสมสำหรับผู้ที่มีความสนใจ ใคร่รู้ ในเรื่องราวของ รากเหง้าอคติและแนวคิดปฏิสถธอำนาจของสตรีอันมีบ่อเกิดมาจากศาสนาพุทธใน รมระบบปีตาริปไตย ทั้งเมื่อได้อ่านแล้วผู้อ่านจะได้ทำความเข้าใจปัจจัยและ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและการมีชีวิตอยู่ได้ของแนวคิดที่ปฏิสถธ อำนาจของสตรีและแปลงสภาพให้กลายเป็นเพศที่สกรปรก ไม่มีคุณค่า เป็น เพียงไม้ประดับของโลก เพราะฉะนั้นการอ่านหนังสือเล่มนี้จะช่วยเสริมสร้าง อารมณ์แห่งความตระหนักรู้และปลดเปลื้องอคติทางเพศให้เป็นการมองทุกคนทุก เพศให้มีคุณค่าเสมอกัน ไม่แบ่งแยกด้วยเครื่องเพศ หรือปัจจัยใด ๆ ที่แตกต่างจาก ตนนอกเหนือจากความเป็นมนุษย์ที่เสมอกัน

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: บริษัทสองสยาม.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา [ภาพ]*. สืบค้น จาก <https://lib.sac.or.th/Catalog/BibItem.aspx?BibID=b00001774>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงาน ความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559-2563*. สืบค้นจาก https://sdgs.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2021/11/Thailands-SDGs-report-2016-2020-book_for-web-1.pdf